

УДК 338.532.42

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л. Петришин, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© Л. Петришин, 2017

Петришин Л. Удосконалення державної підтримки сільськогосподарських підприємств

Обґрунтовано раціональні обсяги і форми державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. Викладено основні положення методики оцінки рівня державної фінансової підтримки сільського господарства, яка використовується Організацією економічного співробітництва та розвитку. Проведено огляд результатів досліджень окремих учених у цій сфері та використовуваних ними методик.

Проведено оцінку рівня державної фінансової підтримки сільського господарства в Україні. Наголошено про її недостатній рівень як порівняно з країнами – членами ЄС, так і відносно економічних можливостей. Встановлено, що основна причина такої ситуації полягає не так у хронічній нестачі коштів у державному бюджеті, як у недостатньому розумінні владними структурами закономірностей розвитку економіки.

Проведено конкретні розрахунки необхідних обсягів державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств у доларах США та її розподілу за галузями та напрямками розвитку сільських територій. Основними формами прямої підтримки визначено погектарні виплати та виплати з розрахунку на одну голову тварин і птиці. Визначено конкретні показники підтримки, які дають змогу підвищити рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва і тваринництва, а також викликають у підприємців почуття впевненості в тому, що держава зацікавлена в результатах їхньої праці.

Обґрунтовано необхідність стабілізації обсягів фінансової підтримки. Аргументовано висновок про необхідність застосування саме таких підходів у розробці державного бюджету в майбутньому.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, державна підтримка, фінанси, державний бюджет, вдосконалення.

Petryshyn L. Improvement of state support for agricultural enterprises

The aim of the article is to argue reasonable amount and forms of state support for agricultural enterprises. The work presents main fundamentals of the methodology of assess level of agriculture state support, applied by the Organization of Economic Cooperation and Development. The article makes review of scientific results of some scientists in the defined field.

The author of the article estimates level of state financial support for agriculture in Ukraine and makes conclusion about its insufficient level, as compared both to the member-countries of the EU and economic possibilities. It is determined that not only permanent lack of costs in the state budget, but all comprehensions of regularities of economic development by governmental structures, form the principal reason of such situation.

The research presents definite calculations of the required amount of state support for agricultural enterprises in USD and its distribution among the branches and directions of rural territory development. Principal forms of direct support include payments per one hectare of land and payments per one head of livestock and poultry. The article specifies indicators of support, which supply raise of profitability level in crop production and animal breeding, and give confidence for entrepreneurs that the state is interested in the results of their work.

The article argues the necessity to regulate amount of financial support and makes conclusion that it is required to apply such approaches in development of a state budget in the future.

Key words: agricultural enterprises, state support, finance, state budget, improvement.

Петришин Л. Совершенствование государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий

Обоснованы рациональные объемы и формы государственной финансовой поддержки сельскохозяйственных предприятий. Изложены основные положения методики оценки уровня государственной финансовой поддержки сельского хозяйства, которая используется Организацией экономического сотрудни-

чества и развития. Проведен обзор результатов исследований отдельных ученых в этой сфере и используемых ими методик.

Проведена оценка уровня государственной финансовой поддержки сельского хозяйства в Украине. Сделан вывод о ее недостаточном уровне как по сравнению со странами-членами ЕС, так и в отношении экономических возможностей. Установлено, что основная причина такой ситуации заключается не столько в хронической нехватке средств в государственном бюджете, как в недостаточном понимании властными структурами закономерностей развития экономики.

Проведены конкретные расчеты необходимых объемов государственной финансовой поддержки сельскохозяйственных предприятий в долларах США и ее распределения по отраслям и направлениям развития сельских территорий. Основными формами прямой поддержки определены погектарные выплаты и выплаты из расчета на одну голову животных и птицы. Определены конкретные показатели поддержки, которые позволят повысить уровень рентабельности производства продукции растениеводства и животноводства, а также вызывают у предпринимателей чувство уверенности в том, что государство заинтересовано в результатах их труда.

Обоснована необходимость стабилизации объемов финансовой поддержки. Сделан вывод о необходимости применения именно таких подходов при разработке государственного бюджета в будущем.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, государственная поддержка, финансы, государственный бюджет, совершенствование.

Постановка проблеми. Розвинуті країни світу витрачають значні за обсягом кошти для підтримки виробників продукції сільськогосподарства. Особлива необхідність таких витрат об'єктивно існує там, де значно гірші від середніх природно-кліматичні умови для ведення сільськогосподарського виробництва, як, наприклад, в Японії, скандинавських країнах та ін. Але навіть у країнах зі сприятливими умовами така підтримка є необхідною і реально здійснюється. До таких належать США, Нова Зеландія, Франція та ін. До них можна віднести й Україну з найкращими у світі ґрунтами та водно-повітряним режимом для ведення сільськогосподарського виробництва. Однак низький рівень конкурентоспроможності сільськогосподарства порівняно з іншими видами економічної діяльності, необхідність підтримання продовольчої безпеки країни породжує потребу у державній фінансовій підтримці навіть за сприятливих природно-кліматичних умов. Форми й методи такої підтримки вимагають постійного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розмаїтих аспектів державної фінансової підтримки сільськогосподарства присвятили свої праці вітчизняні вчені – О. Бородіна (2016), А. Вдовиченко (2016), Ю. Кернасюк (2014). У них знайшли системне відображення теоретичні засади цього розділу економічної науки, аналіз національних і наднаціональних практик такої підтримки, її форм, методів, рівня тощо. Особлива цінність наукового доробку вітчиз-

няних учених в окресленій сфері полягає в обґрунтуванні форм і напрямів державної фінансової підтримки в умовах членства України в СОТ та дії Угоди про асоціацію України з ЄС. Зокрема, Т. Мельник і О. Головачова (2015) вивчали проблемні питання регуляторної зовнішньоекономічної політики у сфері АПК в Україні та за кордоном.

Зарубіжні вчені Г. Бачев (2012), М. Джітеа, Т. Думітрас і В. Сіму (2015) у своїх працях використовували методичні підходи, цілком придатні для формування нової стратегії державної підтримки сільськогосподарства в нашій країні, необхідність в якій постає з огляду на постійні зміни в економічному середовищі його розвитку. Вони дають змогу провести реальну оцінку рівня державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств в Україні, а також прогнозувати її необхідні обсяги. Зокрема, Р. Філіппов (2014) провів аналіз державної підтримки сільськогосподарства в багатьох країнах світу за 2010–2012 роки. Досліджували проблемні питання загального характеру щодо державної фінансової підтримки у країнах – членах ЄС З. Наглова та М. Гуртлер (2016), М. Пехрова (2015), Дж. Піворович, В. Вітунскене, Дж. Балтуслене і Т. Рекасрос (2013).

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є виявлення оптимальних форм і методів державної фінансової підтримки на основі використання зарубіжних методик, їх адаптація до вітчизняних умов та обґрунтування перспективних обсягів такої підтримки.

Методика дослідження та матеріали. Результати дослідження базуються на комплексному використанні загальнонаукових і специфічних методів. Використання методу порівняння дало змогу провести оцінку рівня державної фінансової підтримки вітчизняних сільськогосподарських підприємств порівняно з такою в країнах – членах ЄС. Це стало підставою для висновку про необхідність забезпечення в Україні аналогічного до ЄС рівня у відношенні до ВВП (1%).

Використання розрахунково-конструктивного та економіко-статистичних методів допомогло обґрунтувати перспективні параметри такої підтримки. Зокрема, як у ЄС, запропоновано скеровувати на пряму фінансову підтримку сільських товаровиробників 30% виділеного з державного бюджету обсягу. Метод пропорційності дав змогу визначити конкретні параметри такої підтримки розвитку галузей рослинництва і тваринництва та їх підгалузей.

Виклад основного матеріалу. Зміни в розвитку національних економік, їх теоретичному усвідомленні призводять до змін у політиці підтримки сільського господарства, агропромислового комплексу, сільських територій. З огляду на це для українських реалій дуже важливим є вивчення досвіду європейських країн, насамперед країн – членів Європейського Союзу, майбутній вступ до якого уряд країни постійно декларує.

Аграрна політика країн – членів ЄС функціонує як спільна аграрна політика (САП), на забезпечення якої витрачається значна частина бюджету ЄС. У 2013 р. її питома вага складала 39% бюджету, але до 2020 р. вона повинна скоротитися до 33 відсотків. Відповідно до вимог СОТ Європейський Союз не тільки скорочує витрати на САП, а й змінює форми і напрями підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Якщо ще кілька десятиліть тому така підтримка спрямовувалася переважно на нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства і продовольства, а згодом – на їх обмеження (квотування), то зараз цілі й пріоритети САП докорінно змінилися. Зміни в САП не були несподіваними, вони опиралися на теоретичні розробки в цій сфері, їх слід враховувати у формуванні аграрної політики в нашій країні.

В умовах ринкової економіки державна підтримка АПК зводиться насамперед до розмаїтих форм фінансової підтримки. Відповідно до методики, використовуваної Організацією економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР), рівень сукупної підтримки (Total support estimate – TSE) є сумою рівнів підтримки виробників (Producer support estimate – PSE), підтримки через загальні послуги (General Service support estimate – GSSE) та підтримки споживачів (Consumer support estimate – CSE). Перша група складників охоплює такі напрями прямої підтримки виробників, як підтримка цін, погоктарні та платежі на одну голову тварин і птиці, платежі, спрямовані на компенсації чи обмеження використання виробничих засобів, на підтримання доходів фермерів тощо. До другої групи відносять державні виплати на проведення науково-дослідних робіт та навчання, підготовку і перепідготовку кадрів, розвиток інфраструктури й маркетингу продукції, які непрямо справляють позитивний вплив на розвиток сільськогосподарської галузі. Третю групу утворюють трансферти від споживачів виробникам через механізм дотацій, митних зборів, які виражаються насамперед у завищених цінах на продовольчі товари й сільськогосподарську продукцію.

Слід зазначити, що методика оцінки державної підтримки сільського господарства, яку використовує у своїх дослідженнях ОЕСР, має значні відмінності від методики Світової організації торгівлі. Кінцевою метою застосування першої з них є визначення ступеня активності держави в реалізації аграрної політики, а другої – визначення впливу аграрної політики на торгівлю (внутрішню й міжнародну) агропродовольчою продукцією.

Розрахунки обсягів сукупної підтримки сільського господарства в нашій країні протягом 2000–2014 рр., проведені Ю. Кернасюком (2014) за даними ОЕСР, показали значні відмінності в динаміці. Найбільшим цей показник за абсолютною величиною був у 2005 р. і 2010 р. – 2,6 млрд доларів США. У 2012 р. він склав 1,3 млрд доларів. Однак у 2011, 2013 і 2014 роках мав від'ємні значення. Причому його абсолютний обсяг у 2014 р. склав -2,6 млрд доларів. У відношенні до загального обсягу ВВП показник сукупної підтримки сільського господарства в Україні

складав -2,23%, в ЄС – 0,71, у США – 0,55, в Росії – 0,57, в Казахстані – 0,75 відсотка.

Аналогічні розрахунки проводили й інші вітчизняні та зарубіжні дослідники. Так, Т. Мельник та О. Головачова визначили рівні й структуру підтримки виробників продукції АПК, послуг у сільському господарстві та споживачів в окремих країнах у середньому у 2002–2012 роках. Розрахунки показали, що рівень сукупної підтримки сільського господарства в Україні за вказаний період складав 1,3% ВВП, а її частка у валовій доданій вартості сільського господарства – 14,0% (Мельник та Головачова, 2015).

Як зазначено, російський вчений Р. Філіппов провів аналіз державної підтримки сільського господарства в багатьох країнах світу за 2010–2012 роки. Серед іншого він зазначив: «Дивною представляється політика України, де згідно з даними ОЕСР заходи з непрямої підтримки у 2010–2012 рр. спрямовані не на захист місцевих виробників, а навпаки, на залучення імпоротної продукції. Якщо у 2010 р. непрямі заходи із захисту сільськогосподарських виробників в Україні склали 536 млн доларів США, то у 2011 та 2012 роках вони виявилися від’ємними – -3,4 і -1,5 млрд доларів США відповідно» (Філіппов, 2014, с. 3–10) (тут переклад наш – Л.П.).

Результати досліджень ОЕСР, багатьох вітчизняних і зарубіжних учених дають підстави для однозначного висновку про істотне погіршення ситуації у сфері державної фінансової підтримки сільського господарства в Україні. Однак у процесі розробки державного бюджету на 2017 р. як саму методику ОЕСР, так і результати досліджень учених потужно критикували як такі, що не відповідають економічним реаліям нашої країни і використовуються з популістською метою. Одним з ідеологів такої критики став Є. Вдовиченко, який зазначив, що «загальний висновок із проведеного аналізу – показник сукупної підтримки сільського господарства за методикою ОЕСР у випадку України є сильно заниженим через присутність в алгоритмі розрахунку досить неоднозначного індикатора MPS. Якщо говорити про більш деталізовані показники підтримки агросектору, які у явній формі характеризують фіскальну підтримку, то можна констатувати, що Україна у відносних величинах перебуває в усе-

редненому тренді такої підтримки. Аргументація про катастрофічно низький рівень підтримки сільського господарства в Україні є маніпуляцією лобістських груп (зокрема, через некоректне трактування показника MPS і небажання розглядати окремо різні методи підтримки сільського господарства, що виділені ОЕСР» (Вдовиченко, 2016). Виключаючи з розрахунків найбільш невідповідні для формування показника сукупної підтримки складові, зокрема MPS, вчений доходив висновків, протилежних висновкам ОЕСР та інших науковців.

Вражаючи відмінності в оцінці рівня державної підтримки сільського господарства з боку ОЕСР та окремих учених змушують вдаватися до детальнішого вивчення відповідної методики. При цьому заздалегідь варто зауважити, що методики, які розробляють міжнародні організації, є достатньою мірою обґрунтованими і враховують як світовий досвід у цій сфері, так і особливості окремих регіонів світу. До їх розробки залучаються найкращі спеціалісти відповідного профілю.

У структурі державної підтримки сільського господарства в нашій країні найбільшу питому вагу мають заходи з прямої і непрямой підтримки сільських товаровиробників (PSE). До заходів прямої підтримки належать: виплати, прив’язані до виробництва продукції; виплати на придбання ресурсів; виплати на гектар посівної площі, дохід або поголів’я; виплати на основі несировинного критерію; різні інші платежі. До заходів непрямой підтримки належать витрати на підтримку ринкових цін (MPS) – той показник, навколо якого й точаться дискусії. Його обчислюють як добуток загального обсягу виробленої продукції сільського господарства на різницю між цінами внутрішнього й світового агропродовольчих ринків. Якщо ціни на продукцію сільського господарства все-редині країни вищі від цін світового ринку, вітчизняні товаровиробники опиняються у кращому ціновому середовищі й отримують додаткові доходи. Індикатор підтримки ринкових цін – Market price support (MPS) – при цьому має додатне значення. Якщо ціни на внутрішньому агропродовольчому ринку нижчі від світових, індикатор MPS має від’ємне значення.

Аграрні ринки більшості країн світу, насамперед країн – членів СОТ, є відкритими і

конкурентними. За відсутності активного втручання держави чи інших економічних агентів в їхнє функціонування ціни на продукцію сільського господарства на внутрішньому ринку повинні вирівнюватися зі світовими. Якщо ж між ними існує різниця, це означає, що уряд країни втручається у процес функціонування агропродовольчого ринку.

Мотиви такої поведінки з боку держави не мають значення. Чи це недостатньо ефективна митна політика, чи введення квот на експорт продукції (як це практикувалося в Україні на ринку насіння олійних культур у 2007 р. та на ринку зерна у 2009–2010 рр.), чи надмірна зарегульованість зовнішньоекономічної діяльності – все це трактується як чинники, які викривляють рівень цін на внутрішньому ринку. Стабільно від'ємне значення індикатора MPS упродовж багатьох років свідчить про недостатній рівень прозорості економічних відносин у процесі експортно-імпорتنних операцій, про неоднакові можливості здійснення експортних операцій різними категоріями сільських товаровиробників.

Намагання окремих апологетів реалізації сучасних підходів владних структур до державної підтримки сільського господарства пояснити негативне значення MPS коливаннями валютного курсу не мають під собою достатнього обґрунтування. Воно жодним чином не стало результатом девальвації гривні у 2013–2014 рр., а спостерігається упродовж тривалого періоду.

На основі проведених оцінок можна дійти висновку про те, що досягнутий рівень державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств склався не тільки як результат хронічної нестачі коштів у державному бюджеті, а й маніпулювань методиками її оцінки в інтересах лобістських груп з інших секторів економіки. Тому прогнозування обсягів і форм такої підтримки слід розпочинати з кардинальної зміни її філософії, логіки, стратегії. Щоб планувати, а потім реалізувати перспективні зміни в політиці державної підтримки сільського господарства, необхідні насамперед зміни в умах осіб, наділених владою, а також тих науковців, які розробляють для них свої пропозиції.

Стратегія розвитку аграрного сектору нашої країни на період до 2020 р. охоплює сім пріоритетних напрямів: забезпечення продо-

вольчої безпеки, вдосконалення земельних відносин, формування довгострокової мотивації суб'єктів агропродовольчого ринку за допомогою механізмів фіскальної політики та бюджетної фінансової підтримки, дерегуляція господарської діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, підтримка багатокладності й раціональне використання природних ресурсів. Її затверджено Постановою КМУ у жовні 2013 р. і цілком адаптовано до вимог ЄС.

У питанні вдосконалення бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств Стратегія передбачає такі ключові позиції, як пріоритетна пряма підтримка дрібних товаровиробників та їхніх об'єднань (кооперативів), надання державної підтримки з урахуванням соціально-економічної ролі господарств для сільських громад, диференціація державної політики щодо великих, середніх і малих господарств, збереження спеціального режиму оподаткування тощо. Зміни в ці положення, внесені у процесі розробки й прийняття Державного бюджету на 2017 р., мають радикальний характер і не сприяють формуванню стабільного економічного середовища розвитку сільськогосподарських підприємств.

Для обґрунтування перспективних показників обсягів державної фінансової підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств необхідно визначити її обсяг, якщо не в абсолютних, то у відносних величинах. Державним бюджетом на 2017 р. він передбачений на рівні 1% від випуску продукції. Таким самим передбачено її обсяг до 2021 року. Вважаємо його недостатнім для успішного розвитку сільськогосподарських підприємств, особливо в умовах припинення дії спеціального режиму оподаткування. Для підтвердження такого висновку проведемо певні розрахунки.

У 2015 р. сільськогосподарські підприємства країни, за офіційними даними Державної служби статистики, отримали 102,3 млрд грн прибутку за рівня рентабельності 30,5 відсотка. На основі цих двох показників можна визначити, що обсяг грошової виручки від реалізації продукції склав 437 млрд гривень. Передбачаючи її зростання у 2017 р. порівняно з 2015 р. на 14,2%, отримаємо суму в 500 млрд грн виручки і відповідно 5 млрд грн прогнозного обсягу

державної фінансової допомоги. Оскільки розмір використовуваних агропідприємствами сільськогосподарських угідь у 2015 р. склав 20,7 млн га, то розмір підтримки на 1 га складатиме 241 грн, що згідно з курсом гривні, закладеним у Державному бюджеті на 2017 р. (27,2 грн/долар США), складатиме 8,9 долара. Цей показник не йде ні в яке порівняння з аналогічними показниками країн – членів ЄС. У 2020 р. розмір прямих платежів фермерам там складатиме 269 євро/га, а в нових – 191 євро/га. В Україні він у 25–30 разів нижчий.

Очевидно, що розраховувати на аналогічні з країнами – членами ЄС обсяги державної фінансової підтримки вітчизняні сільськогосподарські підприємства не можуть. По-перше, це спричинене величезною різницею в показниках середньодушового обсягу виробництва ВВП як основного показника рівня розвитку економіки. По-друге, питома вага сільського господарства в національному ВВП також дуже різниться (12,0% в Україні та 1,8% у 2012 р. в середньому в ЄС).

Закладений у Держбюджеті на 2017 р. обсяг фінансової підтримки сільського господарства однозначно є недостатнім. Він складає лише 0,6% від загального обсягу його витратної частини. Виділення таких обсягів за формою її надання (безпосереднє перерахування коштів на рахунки підприємств наступного місяця після здійснення операцій з реалізації продукції сільського господарства) означатиме для них просте одновідсоткове збільшення виручки від реалізації. Саме так психологічно вона й сприйматиметься керівниками сільськогосподарських підприємств. Важко повірити, що такі обсяги підтримки матимуть стимулюючий ефект.

Якщо у зв'язку з фінансово-економічною ситуацією Україна не спроможна виділяти на підтримку сільського господарства такі самі обсяги фінансових ресурсів, як у країнах – членах ЄС в абсолютних величинах, то логічно підтримувати її рівень у величинах відносних. Сукупна підтримка галузі у вигляді субсидій з бюджету ЄС, а також із національних бюджетів сягає 1% від ВВП. Очевидно, що аналогічним мав би бути обсяг фінансової підтримки сільських товаровиробників і в нашій країні. Зважаючи на те, що у 2017 р. очікується зростання ВВП до 2,5 трлн грн, загальний обсяг виділених із Державно-

го бюджету коштів на підтримку сільського господарства повинен складати 25 млрд грн, або ж 920 млн доларів США, що в п'ять разів більше від реально запланованого на 2017 р. обсягу. Із розрахунку на 1 га за такого сценарію сільськогосподарські дотації сягнуть 44 доларів США. З урахуванням неминучого майбутнього збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами цю цифру можна збільшити до 1 млрд доларів США. Виділення з Державного бюджету щорічно суми в 1 млрд доларів США для підтримки сільськогосподарських підприємств повинно стати одним із символів і практичних кроків у процесі розробки дохідної й витратної частин Державного бюджету. Такий обсяг підтримки стане відчутним стимулятором розвитку виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Очевидно, що обсяг державної підтримки має певні порогові значення, перевищивши які, вона починає сприйматися її отримувачами як така. Якщо вона не перевищує 1% грошових доходів сільськогосподарських підприємств, як це передбачено Державним бюджетом на 2017 р., їхнім керівникам, власникам, працівникам важко переконати себе в тому, що держава справді відчуває відповідальність за розвиток галузі і прагне поліпшити економічне середовище її розвитку. А от 5% до грошової виручки, на нашу думку, таке почуття породило б. Свого часу в колишньому Радянському Союзі, починаючи від часу прийняття Продовольчої програми у 1982 р., політика державних дотацій збитковим і низькорентабельним сільськогосподарським підприємствам була широко розповсюдженою. Надбавки до закупівельних цін за окремими видами продукції коливалися в межах від 5 до 70 відсотків. Нижчих за 5% надбавок не було, очевидно, із зазначених причин.

З погляду дотримання традицій у сфері розподілу субсидій на розвиток сільськогосподарських підприємств такий підхід є раціональним. Але після вступу до СОТ країна повинна дотримуватися вимог цієї організації. Такі форми державної підтримки, які прив'язані до обсягів виробництва й реалізації продукції, СОТ не тільки не вітає, а й відносить їх до так званого червоного кошика. З огляду на це країна отримує серйозні

претензії з боку СОТ – неврахування її вимог карається. Тому необхідні суттєві зміни у формах державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств.

Науковець О. Бородіна (2016, с. 9) пропонує розподіляти загальний обсяг державної фінансової підтримки так: на прямі погектарні чи поголівні витрати – 30%; на підтримку розвитку ринкової інфраструктури і стимулювання попиту – 20%; на розвиток сільських територій і сільський розвиток – 50%. З такою пропозицією не можна не погодитися.

Субсидії повинні перетворитися на кошти, спрямовані на розвиток сільськогосподарських підприємств. Найбільшою мірою цьому принципу відповідають так звані неприв'язані виплати з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь та на голову худоби.

Виділення 30% загального обсягу субсидій на ці виплати означає в абсолютному вимірі 300 млн доларів США на рік. Оскільки оптимальним співвідношенням між рослинництвом і тваринництвом є 1:1, то вважаємо, що одна половина виділених сум повинна спрямовуватися на розвиток рослинництва, а інша – на розвиток тваринництва (по 150 млн доларів США). Погектарна субсидія має складатися з двох частин: перша – незалежна (гарантована) ні від яких чинників, а друга – залежна від якості використовуваних земельних угідь, можливо, розміру затрат на 1 га в попередні періоди. Співвідношення між цими частинами повинно складати 50:50, тобто по 75 млн доларів загалом.

Сільськогосподарські підприємства отримають гарантований обсяг державної фінансової допомоги розміром 3 долари США з розрахунку на 1 га використовуваних сільськогосподарських угідь. Додаткова субсидія розміром 3 долари на 1 га в середньому в країні виплачуватиметься залежно від рівня родючості ґрунтів. У регіонах із кращими ґрунтами вона повинна бути вищою порівняно з регіонами з гіршими за якістю ґрунтами. В умовах несформованості ринку земель сільськогосподарського призначення основою для диференціації має бути грошова оцінка земель.

На розвиток тваринництва слід виділити 75 млн доларів субсидій. Розрахунки пока-

зують, що одна половина цієї суми повинна спрямовуватися на розвиток молочного скотарства, а інша – на відгодівлю тварин і птиці. Розподіл коштів між м'ясним скотарством, свинарством і птахівництвом (оскільки їх прогнозована питома вага у структурі валової продукції сільського господарства приблизно однакова) належить здійснювати у співвідношенні 1:1:1. Розрахунки показують, що розмір субсидії повинен складати: на одну корову – 75 доларів, на голову відгодівельного поголів'я великої рогатої худоби – 25 доларів, на голову свиней – 7 доларів, на голову птиці – 0,2 долара США. Схематично розподіл субсидій на розвиток сільськогосподарських підприємств показано на рисунку.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Використання методик ОЕСР та ЄС цілком прийнятне у вітчизняних умовах. Воно дає змогу сформувати адекватні форми, напрями й рівні державної фінансової підтримки сільського господарства. При цьому рівень такої підтримки повинен сягати 1% ВВП, або ж 1 млрд доларів щорічно.

Досягнення прогнозних обсягів державної фінансової підтримки, удосконалення її форм і методів дадуть змогу забезпечити певне покращання середовища розвитку сільськогосподарських підприємств. По-перше, вони відчують реальну турботу з боку держави щодо їхньої долі. По-друге, буде виведено з «тіні» значну частину господарської діяльності підприємств. По-третє, форми і методи здійснення субсидій будуть краще зрозумілими для керівників і працівників підприємств і сприйматимуться ними як сигнали ринку. По-четверте, отримувачами субсидій стануть усі підприємства, а не лише окремі серед них, як це було дотепер.

Досягнення прогнозованих на найближчі роки темпів загального економічного зростання в нашій країні створить сприятливіше економічне середовище розвитку сільського господарства. З огляду на це виникне потреба як у зміні обсягів, форм і методів державної підтримки, так і в їхньому теоретичному осмисленні. У цьому й полягають перспективи подальших наукових досліджень в окресленій сфері.

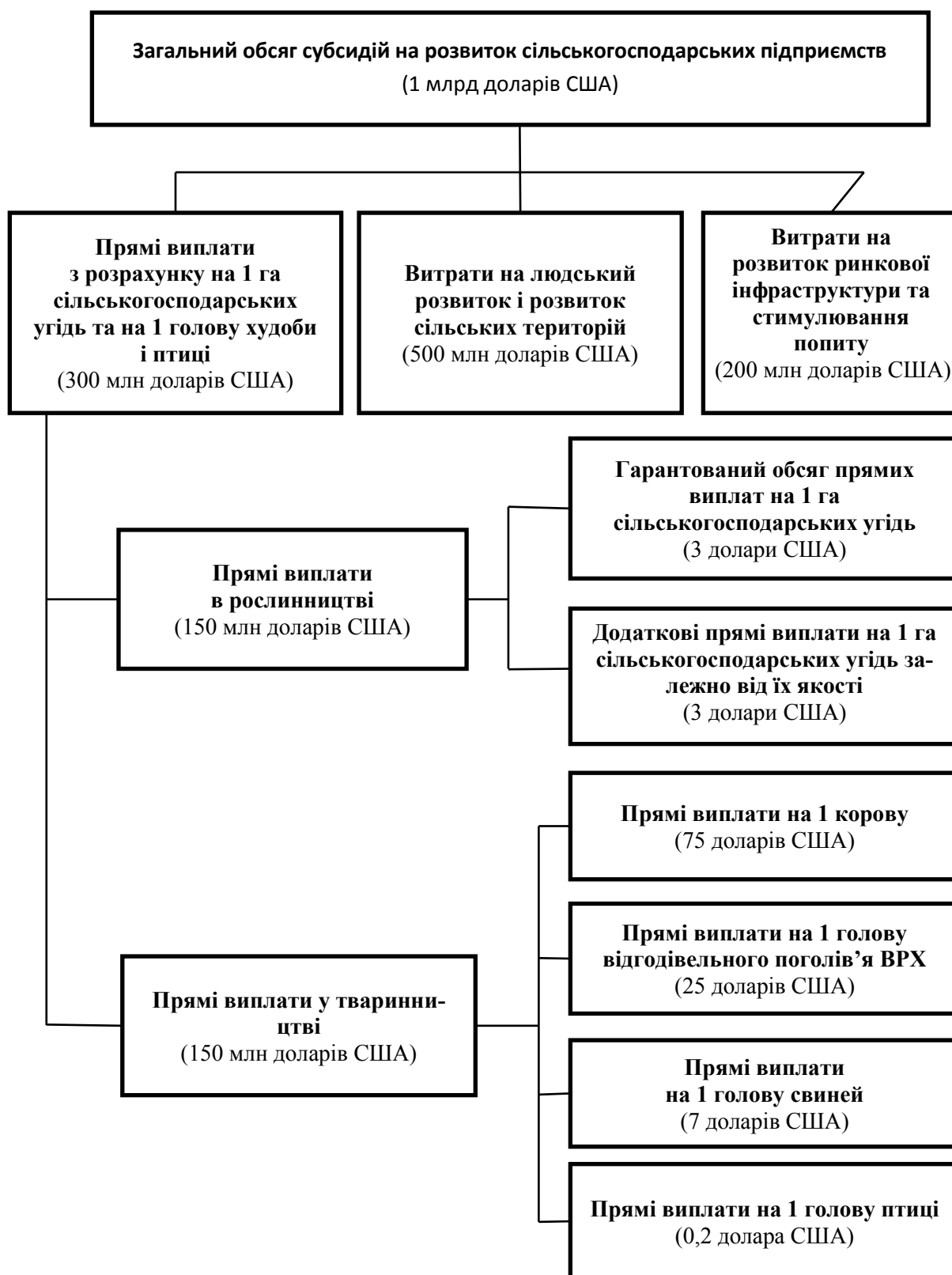

Рис. Примірний розподіл державних субсидій на розвиток сільськогосподарських підприємств.*

*Власна розробка автора.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Bachev, H., 2012. Assessment of impacts of EU CAP on Bulgarian Farms. *Икон. упр. селск. стоп.*, 57 (1), pp. 14–29.
- Jitea, M. I., Dumitras D. E. and Simu, V. A., 2015. An ex-ante impact assessment of the common agricultural policy reform in the north-western Romania. *Agricultural economics*, 61(2), pp. 88–103.
- Naglowa, Z. and Gurtler, M., 2016. Consequences of supports to the economic situation of farms with respect to their size. *Agricultural economics*. 62(7), pp. 311–323.
- Pechrova, M., 2015. Impact of the rural development programme subsidies on the farms inefficiency and efficiency. *Agricultural economics*, 61(5), pp. 197–204.
- Piworowicz, J. Wspólna Polityka Rolna i jej wpływ na rozwój rolnictwa w Polsce [online] Available at: http://www.uwm.edu.pl/wne/katedry/kmakro/files/-piworowicz_j.pdf [Дата звернення 26 жовтня 2017].
- Vitunskiene, V., Baltuslene, J. and Rekasros, T., 2013. Potential impacts of reform of direct payments on agricultural household income in Lithuania. *Zemesukiomokslai*, 20(4), pp. 293–307.
- Бородіна, О. М. Державна підтримка сільського господарства: концепція, механізми, ефективність [online] Доступно: <https://www.google.com.ua/search?> [Дата звернення 26 жовтня 2017].
- Вдовиченко, А. Урядова підтримка сільського господарства: дискусії щодо оцінки за методикою ОЕСР [online] Доступно: <http://ngoipr.org.ua/blog/uryadova-pidtrymka-silskogo-gospodarstva/> [Дата звернення 26 жовтня 2017].
- Кернасюк, Ю. В. Світовий досвід державної підтримки агробізнесу [online] Доступно: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/5581-svitovyi-dosvid-derzhavnnoi-pidtrymky-agrobiznesu.html> [Дата звернення 26 жовтня 2017].
- Мельник, Т. М. та Головачова, О. С. Регуляторна зовнішньоекономічна політика у сфері АПК: вітчизняний і зарубіжний досвід [online] Доступно: http://soskin.info/userfiles/file/2015/3-4_2_2015/Melnyk,20Golovachova.pdf [Дата звернення 26 жовтня 2017].
- Филиппов, Р. В., 2014. Международный опыт субсидирования сельского хозяйства и продовольственная безопасность России. *Наукоедение. Интернет-журнал*, 1 [online] Доступно: <http://naukovedenie.ru/PDF/63EVN114.pdf> [Дата звернення 26 жовтня 2017].

JEL Q 140

УДК 336.77.631.15

**АГРАРНІ РОЗПИСКИ В УКРАЇНІ ЯК СУЧАСНИЙ
ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ
ДЕРЖАВИ**

Р. Содома, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

© Р. Содома, 2017

Содома Р. Аграрні розписки в Україні як сучасний інструмент фінансування аграрного сектору держави

Досліджено особливість кредитування аграрних підприємств з використанням аграрних розписок. Виокремлено чинники впливу на аграрний бізнес, які стримують його розвиток. Охарактеризовано аграрні розписки як інноваційний спосіб фінансування агровиробників. Показано сучасний стан використання аграрних розписок на прикладі пілотного проекту, в якому взяли участь вісім областей України, та сформовано алгоритм банківського кредитування. Оцінено досвід Бразилії щодо процесу кредитування під майбутній урожай. Систематизовано проблемні аспекти введення в обіг аграрних розписок, що стримують ефективність застосування сільськогосподарськими підприємствами цього інструменту в процесі залучення фінансових ресурсів.

Ключові слова: аграрні розписки, аграрні підприємства, банківське кредитування, майбутній урожай, моніторинг.